

WWW.UNILAS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Телена Симоновићка

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 32.

У НОВОМ САДУ, 9. АВГУСТА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

Свирај ми бурно, нек се поноћ ори!
 Ти видиш лице, како ми је бледо,
 Ал не знаш само крв како ми гори,
 Јер ја ти нисам ништа приповед'о.
 Нисам ти рек'о, шта ми душу кида,
 Како ли кини кобан врлог тамо
 И што ми суза помућује вида —
 Ал ништа за то: свирај, плачи само!

* * *

Нек се разлеку дивље твоји звуци,
 К'о ветра бурног кад се крила ломе,
 К'о фијук мача у осветној руци
 Ил цикут злобе у животу моме.
 А пукне л слабо срце после тога
 И самрт стисне ово око тавно,
 То ј' прва милост за живота мога:
 Јер моје срце прецуно је давно.

Свирај ми тужно, ал тужно бескрајно,
 К'о јаук песме, што га вије туга.
 Последњи пут ћу да загрлим тајно
 Спомен и призрак изгубљена друга
 И још ће једном да укрене тада
 Све, што је тако драго било мени,
 И сласт и огањ мојих младих јада,
 Крилати нади, давно разнесени.
 Ти, ако можеш, подај песми звуке,
 К'о олуј, кад се са врлети суне,
 Нека развеје моје тајне муке,
 Нек збрише прошлост, нек спомен заглуне!..

18. јула 1892.

Ленскиј.

✱ * *

Као изгнаник тужни из раја љубави и среће
 Ја журно и нагло бјегам а лик ме прати њен,
 И свуд, куда ме силна чежња и бујна жеља креће,
 Срушено спокојство видим и њену анђеоску сен.
 Као по развали тавној, гдје самрт крила стере,
 По св'јету бурно лёта огорчен дух ми млад, —
 Ал свуд за собом чује звукове празне вјере,
 Свуд чује празне жеље, свуд сломљен само над...!

Живот ми к'о нежна палма на пустој пјешчаној страни,
 Куд сам ум прелета цигло, божански ширећи ги'јев;
 У спових и страху вјечном протичу тихи дани
 А с ње нит' клетва звони, нит' нађа славогјев.
 Чујеш ли пјесме ове, ти чедо љубави бајне,
 Младости нежне и бујне пролетњи цвјете мој, — —
 Као изгнаник бјегам у краје самоће тајне
 А свуд ме туга прати и лик анђеоски твој!..

Јов. А. Дучић.

ИГУМАНОВА СЕН.

У а углу оне улице у Београду, која од „Делијске чесме“ води протестантској цркви, виђао се пре десетак година слеп старац у похабану херцеговачком оделу, где седи са подвијеним погама и мирно пуши из кратке лулице. Држање старчево и угледни израз мушкога лица, са крупним, мало повијеним носом, под којим се пружаху до рамена седи брци, и густим белим обрвама, што се над угашеним очима као ластина крила надвијаху, будиле су у пролазника сажаљење, и, ма да није никада замолио, ретко би га ко мимоишао а да не баци десет пара у црногорску капицу, која лежаше пред њиме. Као што није богорадио, тако није ни захваљивао на милосрђу.

Тога слепог просјака нестало је пре неких година. Да ли се још потуца по беломе свету или је таму живота заменио тамом гроба — не знам. Али како је дошао до просјачког штапа и како је осленио, то ми је врло добро познато; за то слушајте!

* * *

Прошло је седамнаест година од тога времена, када је овај старац, још снажан и здрав, добегао из Херцеговине са својим сином Иваном. Мени је онда било петнаест година и као одушевљен шипарац радо сам обилазио око овог намргођенога Херцеговца, који је у нашој бапти поткресивао лозу и остало воће облагорођавао.

Његову сину Ивану могло је бити тридесет година. Снажан и са оним мал неорловским типом и дугим, смеђим брцима напомињао је јако на свога оца. Само није био онако суморан, већ више ведар и разговоран. Код оца се задржао кратко време на је отишао у манастир Раковицу, где је отиравао шумарску дужност а уз то је још помагао и манастирском воденичару, кад је било сувише посла. Његова ведрина и окретност донадала се игуману Гедеону те га у брзо заволи. А игуман Гедеон био је већ у годинама старости, добар и душеван човек. Пријатно понашање и добро срце учинили су своје те је у целој око-

липи био поштовац. Једном речи: слика правога калуђера. Међу тим, свршетак судбе Гедеонове и Иванове уткане се једно у друго а у томе баши лежи сва она историја, која је ослепила онога старца.

*

Одмах за манастиром, који је сазидан у узаној долини, што као језичак промиче у склопу планинских ланаца, покривених густим шумама, види се и данас манастирска воденица. Она се налази у јарузи, коју је вода пролокала и испресецала те вам изгледа, као да је на томе месту препукла уска долина. У тој воденици поћивао је Иван, а кад је било много посла, и помагао воденичару. У таквој прилици окретао се точак под воденицом до неко доба п. љи, разбијајући у пену бујни млаз потока, који са шумом падаше под витао.

Једне ноћи Иван и воденичар осташе сами; помељари су раније свршили посао па и отишли. У ниској собици, под којом шуме разбијени таласи запенушенога потока, горука лојана свећица те једва осветљује бело воденично камење, што се окреће и жрвња у прах засуто жито. Слаби пламичак осветљује још по мало и таванске гредице, са којих, у овој полутами, светлуцају очи крупнога мачка, као две жеравице. Уз клопарање воденичног витла и шум воде чујеш га лепо, како из дубине груди преде и мирно погледа на старог воденичара и овога дошљака, који седе један према другоме и пушећи свој дувал мисле сваки на своју страну.

Знао сам и тога воденичара, али га не имађах радо. Имао је неки немиран поглед, који је на све страпе зверео а зелене на ситне очи увек су показивале неко лукавство. Такав поглед видео сам још једаред у некога хајдука, са којим се пре неког времена сукобих у мајданским планинама, а о коме ћу вам други пут причати.

Обоје су за дуго ћутали. Најпосле прекиде воденичар ћутање.

— Иво!

„Шта, чича?“

— Где си био са игуманом?

„У Београд по новац.“

Па колико донесте?

„Пет стотина дуката, у злату.“

— И то ћете сутра опет у Београд?

„Тако ми игуман рече и наредио је да идем с њиме.“

Воденичар истресе лулицу и, погледавши Ивана испод очију, поче на нове пунити. После кратког ћутања настави:

— Штета, славу му! Толико злато па да га тамо разносе хале и вроне.

„Тако је!“ рече Иван. „Да ми је половина тога, видео би ти, где би ми био крај.“

Воденичар, принаљујући жеравицом лулу, погледа га потајно испод очију.

— Па то бар није Бог зна шта! Зар не бисмо могли ми узети тај новац?

„Куда ти шишаш?“ одговори Иван.

„Окани се Ђорава посла! Зар да изгубимо душу?“

— Како изгубимо?

„Па тако! Морали бисмо убити старца!“

— Што да га убијемо? Јок! Он тврдо спава; прикрадимо се у његову собу и покушимо новац. Помисли само: толико злато! Нико не ће ни посумњати на нас а ми ћемо после већ лако.

„А ако се сазна?“

— Ко ће нас одати?

„Па ако се пробуди?“

— Побећи ћемо!

„Познаће нас.“

— Батали! Увиђемо лице поњавом, а само руницу на очи, колико да видимо, камо идемо, па мирна крајина!

Иван је све више и више истраживао тешкоћа, али помишљајући на гомилу злата, коју данас донесе, подавао се воденичаревим мислима, које су га све већма вукле себи.

На скоро за тим угасише свећу и изађоше у мрак.

У планинскоме склопу ноћ је и онда мрачна, кад је небо осуто месецем и звездама; ове ноћи било је још тамније, тако, да се ништа није видело сем тамних огромних сенки, које изгледаху као грдни облаци, с неба на земљу наваљани. Између густих грмова, кроз које шуми хука запенушених таласа под воденицом, тек кад и кад затрепери по која звездаца па се одмах закрије за густо грање.

У манастирским зградама мртва тишина. Игуманова соба била је доста пространа; у дну њезину два прозора, која гледаху у долину пред манастиром. Један жижак у кандиоцу, што виси над почаделом иконицом, под којом су окачене бројанице, врло је слабо обасјавао постељу у куту, на којој је игуман тврдо спавао.

У суседној трапезарији куцну један после по ноћи. Не чујеш ни живе душе. Њих двоје полагао приђоше игумановим вратима. Воденичар ослушну. Ништа се не чује до ли цвркутање бубице у зиду и светлуцање свитаца, који по кад кад затрепере из траве, као пале звезде.

— Пст! учини воденичар Ивану, чије се узбуђено дисање готово чуло.

„Шта је?“

— Спава.

„Да се не ће пробудити?“

— Само полако!

И он окрете полагао у брави некакав кључ, којим лепо откључа врата.

„Пази да не шкришне!“

— Не бој се!

Тихо, готово нечујно шкљоцну брава и врата шкриснуше. Они застадоше и ослушнуше мало, али у одаји све је мирно, осим жишка, чија светлост од свежег ваздуха јаче затрепта на зиду. Они уђоше. Пред њима стајаше сто, у чијој је фијоци кључ. Обојица повукоше шкрињу.

„Обазри се!“ прошапта Иван. „Све ми се чини да неко гледа.“

Држећи рукама за полуизвучену шкрињу, обазреше се и руке им од једном клонуше као подсечене.

Игуман седи у постељи забезекнут и са разрогаченим очима. Руке, које је пружао према њима, трепере, као листак на грани, кад га ветрић залепрша.

„Познајем! Познајем!“ викну игуман.

Воденичар се први поврати од страха и прискочивши постељи дохвати га за главу и тури му пенкир у уста.

„Смилујте се!“ крљао је загушени глас. „Иване, Иване!“

— Дави! Што стојиш? Зар не видиш, да нас познаје!?

Иван, који је до тога часа стајао забленут, притрча као махнит. Игуман се већ

отимао рукама од воденичара, али овај не пушта мараме из уста.

„Смилујте се!“ јечао је игумац.

— Стегни за гркљан!

Иван се баци на игумана, клече му ногом на руку, којом лежећи отискиваше, па га дохвати за грло и поче стезати.

Све слабије и слабије загушено стењање, и тело старчево омлитави.

— Јеси ли? пита воденичар.

„Не знам, још стежем.“

— Пусти, готов је! прошапута воденичар, а Иван као опарен одскочи од мртве лешине.

Покушише повчане замотуљке и одоше лагано искрадајући се.

Сутра дан узбуну се цели манастир. Игуман је удављен и поробљен. Полиција је трагала и све испитала па је најзад утврдила, да је игумана удавио и поробио неки одбегли робијаш, кога су сељаци и манастиреки каведија дан пре виђали како се око манастира прикрада. Огласише потеру, ученише му главу и то је било довољно да се за кратко време догађај заборави.

Пуна три месеца прође од то доба. Робијаша још не ухватише.

Једног јутра бахну Иван преда ме.

„Је ли ми ту отац?“

— Још није, али ће доћи.

„Где бих га могао наћи?“

— Дођи доцније! рекох му. Он ће овде бити.

Пало ми је јако у очи бледило и узнемирен поглед његов.

„Добро!“ рече он и патуче шешир на очи. „Ако не дођем а он буде ту, реците му, да сам га поздравио.“

И оде.

Истога дана јавио се полицији. Можете мислити, како се у полицији изненадише, кад се он пријавио да познаје игуманове убице.

— Дакле, ви их познајете? запита члан, посматрајући га оштро.

„Знам!“

— Па који су?

„Воденичар.“

— И?

„И... и... ја...“ рече Иван и чисто одахну.

— Ти? викну члан узбуђено.

„Јесте, господине! Ето морао сам да се одам.“

— А за што?

„Јер ме игуман гони.“

— Који игуман?

„Геденон, кога убисмо.“

Члан га погледа, мислећи да није е ума сишао, али он изгледаше са свим присебно. Оно мало бледила под очима показиваше само унутарње неспокојство и несаницу, иначе погледкао и увек беше одређен и једнак, без икаква већег раздражења.

Члан нареди, да се дозову два грађанина, пред којима му је ваљало саслушати убицу. Нареди му, да потанко исприча све. То Иван и учини. Описавши, како су игумана удавили, настави овако:

Чим смо га удавили, одемо нашој воденици, прегледамо да нема на нама каквих трагова, поделимо овап и не палећи свеће легнемо. Те ноћи нисам могао тренути; једнако ми беше на уму, што учинисмо. Воденичар се за мало превртао с бока на бок па убрзо тврдо заспа. Чинило ми се, у томе часу, као да нисам све свршио и да би ми лакнуло, кад бих нешто сада и воденичара шченао за гушу па га удавио. Једва пред зору заспах мало.

Тек око осам сахата одоше калуђери да пробуде игумана, па као махнути запомажући за помоћ излетеше на поље. Сви се узбунеше. Мене послаше да јавим полицији, што ја одмах и учиним, а мојом срећом полиција сама затури траг, уверивши се тврдо да га је убио онај робијаш.

Тако и ја и воденичар бесмо мирни и мало по мало престадох и помисљати на старог игумана. Новац сам закопао па сам већ правио планове, како ћу, док се ствар још више заборави, отићи са оцем ма куда и отворити кавану те бити свој. Воденичар ме саветовао да одем у Влашку, он ће пак на вилајет, у Маћедонију, а онде нека га већ потраже.

Пре шест дана отишао је у Прњавор и још се није вратио. Ја сам остао у воденици сам. Мислио сам да је побегао па сам се и радовао, јер сада ја бејех безбеднији; ако се што посумња, то ће на њега, што је побегао, а ја ћу бити чист.

Једне вечери враћаш се из манастира доста расположен. Чинило ми се да више нема никакве опасности и већ сам помишљао да се са калуђерима завадим, те да ме они исплате и отерају. Онда не би падао у очи мој одлазак.

Тај ми се плап врло донаде и ја се утврдо реших, да га сутра изведем.

Те вечери није било у воденици никога, осим мене и воденичнога мачка. Калуђери су већ одавна ушли у своје ћелије да спавају. Шум и падање воде на витао, који је у белу пену претвара, потмуло бруји кроз поћну тишину, у воденици горука лојаница а светлост јој једва допире до почаделих гредица, којима је ниска таваница изукрштана.

Овај шум под воденицом на чудновата тишина, која је чисто полегла по околини, поче ме по мало страшити. Обазрех се по воденици. Бледи пламичак одгонио у мрачне кутове поћну таму па се тамо бори са њоме; час се тамне сенке почну мицати ближе средини, а сада опет пламичак почињеног фитиља засветли јаче и сенке, делујујући се као таласи, кад се по мирном огледалу воде разлију, уклоне се у воденичне кутове. Мачак се испео на таванску гредицу па поткупљен у клупче преде и жмирка. Мени не беше добро; све ми се чинило, да ће сада неко доћи, па често погледах испод очију па затворени улазак. Најзад заснем под воденично мливо жито и, припаливши под иконом жижак, угасим свећу па легнем.

Не прође ни неколико минута, а ја зачух где пред затвореним вратима петао кукурекну. Подигох главу и ослушних. Све ћути. Помислих: манастирски петао оглашује по поћи, па опет легох; али неко нејасно узбуђење није ми давало мира, све ми изгледаше тако чудновато, као човеку, који је из несвести устао, али у њему је још јака забуна, па се обазире и не уме да погоди где је.

Не потраја дуго, а мачак са гредице маукну, али тако чудновато, као кад човек застрашен полугласно јаукне. Тихо га зовнух себи и погледах на гредицу; али мачак устао, изгрбио се у вис, сав се наострешо и гледа у воденични витао. Учини ми

се два пута већи и виши него обично. Погледах и сам тамо и најезжих се. Воденични витао и жрвњи не окрећу се више као обично него са свим наопако. У истоме часу, кад то угледах, петао кукурекну по ново и воденична се врата, без шума и шкрипе, разјашисе. С поља покуља густ мрак а на прагу се указа некаква сен, која све више и више добијаше слику човечју.

Накострешени мачак побегаш у кут и преплашено тек по кад кад маукне.

— Ко је? викнух полугласно.

Сенка се приближи.

Тај страх, који осетих у томе часу, не могу никада заборавити. Познадох игумана. Блед и измучен са разрогаченим очима ступаше мени. Око усана и по се дој бради видело се неколико каша крви, а сухе руке пружио у напред према мени и тако ми се лагано и нечујно приближује.

Таман да се дотакне руком мога темена, ја из ненада јаукнух; жижак припуца и јаче плану и ове утворе од једном нестане. Брзо припалим свећу и пођем по воденици. Завирио сам у сваки кутић, али нигде никога. Воденично кћло окретало се по ново, као што ваља, а на гредици је седео мачак, подвијен у клупче, па је мирно прео, жмиркајући и погледајући за мном.

Ја га домамим а он скочи са гредице мени па са уздигнутим репом поче се мицати и прести међу мојим ногама.

Тек сам у рани освитак заспао; али то и не беше сан, већ бунило. Нисам одспавао ни добар сат па сам већ био на ногама.

Тога дана нисам смео у манастир. Све ми се чинило да ће ме познати.

О томе догађају размишљао сам вас дан па сам се чак и храбрио, доказујући сам себи, како је то само пусто узбуђење. За то сам и наумио да што раније легнем и тврдо заспим. Тако бих био миран и не бих помишљао на сванта.

Али тај страшни сумрак са полутамом, која обмотава воденичну јаругу и шуму око ње, он ме је бунио. Чинило ми се као да из земље ниче нека хаветиња па раширеним рукама хоће да обухвати цели свет.

По своме обичају прокрстарих целу во-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

деницу, засух камење житом, колико је до-
вољно да меље до после по ноћи, рачуна-
јући да дотле тврдо оденавам, како бих
свеж и ведар устао, припалих кандиоце и
мамних мачка да легне крај мене. Кад је
уза ме живо створење, много ми је лакше.

Таман да легнем а на прагу лупну два
три пут крилима и кукурекну. Мачак ско-
чи преплашено на гредицу, маукну и нако-
стрени се, а воденички витао пође наопако.

Врата се отворише и игуманова сен,
много јаснија него ли прошле ноћи, ступи
на праг. Седа брада лелујала се и све ми
се чини да сам лепо видео траг мојих
прстију под његовим грлом. Онако исто
опруженим и дрхтавим рукама примицао
се мени а разрогачене очи цаклиле се као
стакло. Лепо сам видео и кап сузе, што му
је висила на трепавицама. Докле ми се
утвора ближила, мачак је тужно и чисто
потајно маукао а коло воденично, са необич-
ним шумом, окретало се наопако.

Како сам лежао, скочио сам и сео у
постељу на са страхом погледах у ову
ужасну сен. Сећам се, да ми у један мах

дође на ум да се прекретим и поумих да
подигнем три прета челу, али руку ни
маћи, као да је оловом наливена, или да
је неко испод воденице дохватио па је свом
снагом доле вуче.

Игуман је стајао неколико тренутака
на му од једном руке клонуше и ја чух,
како дубоко уздахну.

Паде ми на ум, да се сутра дан и сам
издам, само да не тршим овај страх. У
часу ове помисли нестаде свега. Све је
било мирно и тихо; лепо чујем мачка како
преде и шум воде, која се у пену разбија.

Па ипак, чим је зарудело те ја опазих
прве сунчеве зраке, како се као златан
вео преливају преко тамног зеленила шум-
ског, заборавих да се пријавим. Мислио
сам: ако све то није обмана, ако у истини
његов дух облеће око воденице, за што
ми се и дању не јави, или кад се јавља,
за што не говори? Кад би могао у исти-
ни доћи, могао би и говорити? А он ћути!
Ништа друго него страх, који ће време-
ном проћи, и ја не треба тако олако да
се одам.

(Свршиће се.)

Драгутин Ј. Илић.

ВЈЕРИНА ЛУБАВ.

роман И. А. Гончарова

по француској преради Евжена Готи превео *Миливој Максимовић.*

ДРУГИ ДЕО.

XIV.

ани пролажаху један за другим и тиши-
на и мир се опет повратише у Малинов-
ку. Као кад поток преваши стрмени и
слапове па потече даље мирним током, тако је
и живот у Малиновци после катастрофе опет
пошао обичним током.

Али у тој тишини не беше оне старе без-
брижности и спокојства. Као на пољу на при-
роду што се спустила јесен, исто се тако спу-
стила и на људе. Сви су били замрачени,
недружевни и мучаливи. Смеха је нестало са
устана, као што нестале лишћа са дрвећа. Силни
болони и страдања су прешла, али колорит и
начин пређашњег живота се изменио.

Међу Вјером и Татјаном Марковном настала

је тесна свеза без многих и излишних речи.
После оне познате вечери, кад су се узајамно
једна другој неповедиле, беху до душе мирне,
али су ипак обе у души биле забринуте једна
за другу због будућности.

Вјера се питала у себи, да ли ће се икад
бабушка моћи коначно опоравити од оних не-
мира, који су као земљотрес узбуркали њезин
душевени мир, и да ли ће се моћи привикнути
другој, новој Вјери, која не ће више одгова-
рати њеним сновима о будућности старије уну-
ке; да ли, можда, не тугује, што је без своје
воље истргнута из свог сребрног и старачког спо-
којства? Да ли ће јој се икад повратити пре-
ђашње поуздање и душевени мир?

А Татјана Марковна је непрестано размиш-

љала и нагађала о будућности Вјериној; бојала се, да не ће бити кадра сносити крет покорне смирености, какву јој је, по њену мишљењу, судба налагала, као икупљење за грех. Да не ће подгрести саломљена поноситост и понижено самољубље њену нежну, младу снагу? Да ли има лека њеној тузи, или ће прећи у хроничну болест?

Бабушка је и нехотице опет узела у своје руке управљање својим царством. Вјера је ујердно помагала при домаћим пословима и особито се радо бавила Мартином опремом, приносећи онамо сав свој укус и труд.

Била је блеђа него пре, очи су јој имале мање сјаја а покрети мање живахности. Све то се могло узети као последице њезине болести, и тако су сви и мислили. Пред осталима се држала као обично, шила је, парала, расправљала са шваљама, водила књиге и бринула се за бабушкине поруџбине. И нико није ништа необично опазио, него су сви били уверени, да се госпођица опоравља.

Рајски је такођер опазио ову повољну промену на њој, и кад би је по гдекад видео замишљену или опазио у њену оку сузу, тумачио је то као последице буре, која се удаљује. Он је био задовољан и његова сопствена узбурканост се све већма и већма стишавала у истој мери, у коликој су нишчезавале из памћења препреке, које су подстицале његову страст, сумњу, суревњивост и супарништво.

По жељи Татјане Марковне Вјера је у врло завијеним изразима намекнула Рајском о њезиној љубави са Ватутином, не рекавши му ни речи о „греху“. Али ова полуверљивост није била довољна за Рајског, да реши загонетку, како је бабушка, у његовим очима стара уседелица, имала снаге, не само да мушком снагом поднесе сву тежину катастрофе, него и да утеши Вјеру и спасе је тим од очајања! Међу тим беше очигледно, да је то збиља и учинила. Како је задобила власт над умом и поверењем Вјериним? Није могао то себи да протумачи, и тим већма се дивео бабушки.

А она, испунивши подвиг и постојавши тамо, где нице падају свакидашњи људи, претварала се постепено опет у обичну жену, ева се предавала ситним бригама око домазлука, као да хоће тим да сакрије своју снагу и величину опет до прве прилике, и не савајајући, како се на једаред истагла и постала правом јунакињом.

После неколико дана се повратила Марта са својом будућом свекрвом и заручником још веселија, срећнија и здравија, него што је отпутовала. Њих двоје беху опет донели у Малиновку свој смех, живахност, вику, трчање и радосне усклике, али једва је прошао један сат од њихова доласка а они се спустише и умирише, не нашавши ни у ком и ни у чем одговора и саучешћа у својој веселости. Од смеха и веселог говора разлегао се около њих тужан одјек, као у каквој пустој кући.

— Шта се овде догодило? питала се Марта, погледајући зачуђено около себе.

Њена „гнезданца“, њене две собице у горњем сирату беху изгубиле сву своју веселост. У једној се беше настанила Вјера и донела у њу суморност и ћутање.

Марти се очи напунише сузама. За што се све тако променило? За што је Вјера прешла из старог дворца овамо? Где је Тит Никонић? За што бабушка не кара више своју малу Мартицу? Није јој рекла ни речи, што је место недеље дана остала скоро две недеље у гостима. Сигурно је више не воли! За што Вјера више не иде сама по пољу и шумици? За што су сви тако тужни? За што сви тако ћуте? За што је више једе младожењом, као пре?

Марту којјекако умире одговорима на нека њена питања. Преко других и пређоше ћутке.

На питање, за што су Вјера и бабушка тако ћутљиве, и за што је ова последња ни мало није покарала, што је по Мартину мишљењу значило, да је не воли, Татјана Марковна је ухвати за обадва образа и замишљено и са уздахом је пољуби у чело. Марта се на ово још већма растужила.

— Николај Андрејић је поручио женско седло, па смо јахали у шетњу, причала је она. Ах, па сам се сама возала на чуну!

Све је то говорила Марта у нади, да ће подбости бабушку, да је покара. Татјана Марковна тобоже с прекором климаше главом, али Марта је видела да се претвара и да мисли на са свим друге ствари.

Марта се ражалостила и поче ревновати на Вјеру, али се није усуђивала ништа да каже, него је потајно плакала и брисала сузе. То је можда била прва њена озбиљна жалост у Малиновци; и она мало по мало пристаде уз тихи и тужни тон, који се спустио на Малиновку и њене обитаваоце.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Она је ћутећи седела поред Викентијева; нису имали ни о чем да шапућу, а иначе су обично говорили о својим тајнама тако, да их је свако могао разумети. Врло ретко је полазило за руком Рајском, да је разговори и изазове на слободно брбљање, што му је некад врло лако било, или Викентијеву, да је тако засмеје, да не би могла издржати, да не прене у смех; по одмах за тим би се тргла, погледала око себе и попретила му претом.

Викентијеву се није свиђало то ћутање, та укоченост и тај тужни тон. Он поче наговарати своју мајку да моли Татјану Марковну за допуштење, да опет поведу невесту са собом у Колчино, па да тамо остане до свадбе, до краја октобра. На велику његову радост бабушка брзо и лако попусти и млада чета као пар ласта са веселим криком полети из студене јесени у топлоту, на светлост и радост у своје будуће гнездо.

Бабушка је ипак опазила жалост Мартину, и отклони, колико је могла, њену пажњу, што би јој могло издати прави узрок стању у Малиновци. Умири је, ижљуби је и отпусти је на послетку веселу и безбрижну, обећавши да ће се сама доћи по њу, ако се тамо буде добро и приметно владала.

Рајски оде по Тита Никонића и доведе га више мртва по жива. Беше измршавео, пожутео, једва се мицао и тек, кад је видео Татјану Марковну и кад се нашао за њеним столом са затакнутом за оватник салветом, дође мало к себи и осећаше се пун радости, као дете, од кога су одузели на му опет повратили играчке. Једном речи био је чисто пошанавао од силне радости и тек трећи дан дође мало к себи, али онда постаде и он тужан и замишљен, као и сви остали.

XV.

Једног од оних магловитих јесењих дана седела је Вјера после доручка у својој соби и радила. Врата се тихо отворише и унутра ступи Јаков са писмом плаве хартије у руци. Дошло га је, рече јој, један дечко, којем је заповеђено да чека одговор.

Вјера прво погледа писмо са изненађењем и страхом, а по том га прими, метне на сто и рече кратко: Добро, можеш ићи!

Кад је Јаков изашао, она замишљено дуну у напретак и хтеде наставити посао, али јој

руке заједно са радом клонуше на крило. За тим се наслони на сто и покрије лице рукама:

— Што ме мучи? Кад ће се већ једном свршити та мука?

За тим устане, извади из ормана још једно, исто тако, нераспечаћено писмо, метне га поред оног другог и опет заузме свој првањњи положај.

— Шта да радим? Какав одговор може он од мене чекати, кад смо се на свагда растали? Можда ме зове? Не, то се не сме усудити! Али ако ме ипак позива?...

Она се стресе при тој помисли, завири сама себи у душу и питаше се, какав му одговор може дати. Да ли да се одазове позиву? Она и опет задрхта.

— Одговор, какав му морам дати, не да се изрећи, рече у себи; ако није кадар, да га сам себи даде, не ће га ни из мојих уста чути. Да је знао, какав се преврат догодио врх понора, он не би ни писао. Треба га обавестити; његов писмоноша чека... Да ли да прочитам писмо?... Да, треба га прочитати!

Здере са оба писма печате и почне читати прво, које је још пре неколико дана примила.

„Зар се ми заиста не ћемо више видети, Вјера? Пре неколико дана, то је још имало смисла, али сад је то излишно пожртвовање и за једно и за друго. Више од године дана смо се препирали и расправљали, да дођемо до среће и уживања — и кад је то стање, за којим смо толико жудели, настало, ти бежиш прва, а сама си непрестано говорила о бесконачној љубави. Је ли то логично?

— Је ли логично? понови она шапатом и престаде читати.

За тим, кад се мало примирила, поче читати даље:

„Мени је допуштено, да могу ићи одавде, али ја не могу тебе сада оставити, јер то би било непоштено. Ти можда мислиш да ја тријумфујем и да ми не би било тешко отићи? Ја не ћу да ти о мени тако мислиш... Ја те не могу оставити, јер ти ме љубиш...“

Рука с писмом јој клону на колено, по после неколико тренутака читала је даље: „... а моја љубав према теби је још увек жарка и силна. Будимо срећни, Вјера! Увери се већ једном, да је сва наша борба, да су све наше бескрајне препирке биле само маска страсти. Маска је пала, и ми немамо више ни о чем да се пре-

диремо. Питање је решено. У ствари смо се ми одавно сложили. Ти хоћеш бесконачне љубави; многи други желе то исто, али она не постоји..“

Она застаде мало.

— Он мисли бесконачну страску раздраженост, рече у себи и тужно се осмехну.

За тим је читала даље:

„Моја је погрешка била, што сам ти пред-казивао ту истину, требао сам ћутати а живот би сам показао, ко има право. Ја од сад не ћу дирати у твоја убеђења, она нам нису више нужна, сад је на реду страст. Она има

остаје нам дакле да ћутимо и будемо срећни и мимо својих убеђења. Страсти оне нису ни потребне. Ми ћемо дакле ћутати и бити срећни. Ја се надам, да ће ти се та логика свидети.“

На Вјериним уснама заигра опет горак осмејак.

„Да идеш са мном, по свој прилици твоји те не би пустио; у осталом то није ни могуће, само безумна страст би те могла навести на тај корак, али ја на то и не рачунам: ти ниси лудоглава цурица без икога свога а ја нисам голобрадо деринте. Или, кад би се хтела од-

Хадријанов славолук у Солуну.

своје законе и смеје се твом уверењу и правилима а с временом ће се смејати и бесконачној љубави. У овај мах је она савладала и мене и моје планове. Ја се покоравам њој, ради и ти то исто. Може бити, да ћемо се обоје заједно лакше ослободити од ње и разићи се лепо и као пријатељи, а појединце ће ићи тешко и рђаво... Ми нисмо кадри променити своје уверење, као што не бисмо могли променити ни природу, а претварати се не можемо обоје. То не би било логично ни поштено. Треба да се добро објаснимо и споразумемо у свему; ми смо једно другом све рекли, али се нисмо споразумели;

лучити, да поћеш са мном, морала би имати исто уверење и исте назоре, као и ја, а услед тога морала би бити спремна и на друкчију будућност, него што си је ти себи замисљала, друкчију, него што ти твоја околина жели, то јест морала би живети исто овако, као и ја: неопредељено, неизвесно, без куће и кућишта, без породице и без имања. Ја дакле признајем, да ићи са мном не можеш. При таким приликама је моја дужност, да принесем жртву, и ја сам готов, да је принесем. Ако мислиш, да ћеш моћи изградити што код бабушке, ја пристајем да се венчамо и да останем овде до... једном речи:

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

на извесно време. Ја сам учинио све што сам могао учинити, Вјера, и готов сам да испуним, што сам рекао. Што се тебе тиче, сети се, ако се ми сад растанемо, да би то била глупа комедија, у којој ти не би играла баш најлепшу улогу.“

„Очекујем одговор на име моје газдарице“.

Вјера је изгледала уморна од читања. Равнодушно метне на страну писмо и дохвати оно друго, које је мало час Јаков донео.

Писмо је било написано на брзу руку, писанком.

„Ја се сво већ неколико дана мотам доле по понору чекајући на тебе после првог мог писма. Мало час случајно дознадох, да је код вас код куће било случајева болести, и да се ти никуд не показујеш. Дођи, Вјера, или ако си болесна, јави ми то одмах. Ја сам спреман, да дођем у стари дворац...“

Вјера престрављена застаде, а за тим опет узме писмо и брзо га прелети очима.

„Ако данас не добијем одговора, ја ћу бити после по дне у пет сати у павиљону. Хоћу да што пре сазнам, да ли да идем, или да останем. Дођи, барем, да ми кажеш: е Богом, ако... Али не, ја никако не могу да верујем, да ћемо се ми сада растати. За сваки случај ја ћу чекати или тебе или твој одговор. Ако си болесна, ја ћу доћи до тебе.“

— Господе Боже! Он још долази тамо доле, у павиљон!... Прети, да ће доћи и овамо! Његово писмоноша чека... Још непрестано пузи змија поред мене! Зар још није све умрло?

Нагло за тим отвори поклонац писаћег стола, извади неколико листова хартије, зграби перо, умочи га, али није могла ништа да напише, тако силно су јој руке дрхтале. Остави перо, ухвати се рукама за главу да се прибере, али мисли јој остадоше растресене; њена жалост и силно ударање срца не дадоше јој да се прибере. Хватала се руком за груди, као да хоће да ишчупа бол, опет је узимала перо и хартију и одмах их опет остављала.

— Не могу, немам снаге, хоћу да се угушим!

Покваси за тим руке колоњском водицом, натаре чело и следе очи и онда опет дохвати оба писма, погледа их једно за другим и баци их на сто с речима: — Не могу, не знам како да почнем. Не сећам се више, како сам му писала... којим тоном. Све сам заборавила! Какав

одговор очекује његов посланик? Само један одговор могу дати: Не могу, немам снаге ни за што!

Дозове Јакова и заповеди му да каже децку, да може ићи, а одговор ће доћи после.

— А кад после? питала се у себи. Хоћу ли имати снаге, да му још до вечери пишем? И шта да му пишем? Да нисам ни за што способна и да ми није ништа остало у срцу? А сутра ће ме опет чекати тамо доле у павиљону. Преварено очекивање ће га раздражити, он ће обновити своје изазивање пуцњавом из пушке и на послетку ће се сукобити са људима, са бабушком! Да одем сама и да му рекнем, да се не понаша ни часно ни логично? Не вреди га опомињати на великодушност, вуци не знају за њу... Да кажем бабушки? Она ће учинити, што буде потребно, али писма ће је огорчити, а то не бих желела... Да рекнем Борису и наредим му да учини крај Марковим надама и покушајима да се са мном састане? Рајски је мој природни заштитник и мој блиски пријатељ, али да ли је њега самог већ оставила страст? И ако га је прошла, — размишљала је Вјера и можда не без основа, — да није можда за то, што је прошла борба, супарништво и што се све умирило? Али ако појава јунака драме подстакне у Рајском утишану мржњу, сети га нанесене увреде, он не ће бити кадар да остане у улози мирног и незаинтересованог посредника, него ће подлећи мржњи и љутини и примити другу, опаснију улогу!... Тушин! Да, тај ће издржати, не ће учинити од зла горе, и сигурно ће учинити оно, што треба. Али поставити Тушина лице у лице са супарником, саставити га са човеком, који је из потаје, мимоход уништио све његове надежде на будућу срећу!... Она је у напред себи замисљала, колико има још да претрпи тај њен пријатељ, који јој је посветио сву своју љубав, кад се нађе очи у очи са кривцем њена пада, са човеком, који је уништио целу њезину будућност! Коликом силном вољом и самопрегоравањем мора јој се обвезати, да ће остати миран, и да њихов састанак не ће бити судар вука с медведом! Она махаше одричући главом, али ипак одлучи, да покаже оба писма Тушину, и да га сврх тога одстрани од сваког учествовања при решавању своје драме, како с једне стране да поштеди његове осећаје, тако и с друге, што би, кад би тражила Тушиново суделовање, изгледало као да му се жали на Марка, а то она никако није могла.

Али није било ни времена за чекање. Сутра ће послати опет писмо, она опет не ће одговорити, и он ће онда доћи сам. Па ако збиља дође он сам овамо? „Никада!“ помисли у себи. „Ако се зло већ не може избегнути, онда треба избрати мање. Треба предати писма бабушки и пустити њу да ради по својој увиђавности. Она не ће погрешити, јер ми се сад разумемо.“

За тим, промисливши се мало, напише пи-

(Наставиће се).

самце Тушину. Исти они листићи хартије, исто перо, које јој мало час отказа послушност, беше у овај мах савршено послушно. Прети брзо исписаше ових неколико речи:

„Дођите, ако можете, сутра у јутро! Зажелела сам вас се већ. Досадно ми је.“

За тим преда писмо Прохору, да га пошаље у Димовку, по Тушиновим људима, који су сваки дан долазили на оближње пристаниште.

ПЕТ СТОТИНА И ТРИ ГОДИНЕ.

(Свршетак).

Несретна и немоћна Византија била је остављена самој себи. Лазарева Србија, која и по вери и по границама беше најближа грчкој царевини, као да је у овоме часу помишљала да са Византијом установи савез у одбрану. На те је мисли морао доћи Лазар још онда, кад је замолио грчког патријарха Калиста, да скине са Србије и српске самосталне цркве анатему, коју је васеленски патријарх на Душана бацио. Ово требаше да буде почетак споразуму међу Србијом и Грчком; али, као што су доцнији догађаји доказали, све је остало само на неплодним жељама. Патријарх је одговорио жељи Лазаревој, но Византија не имаде куражи да се веже са државом, која унутрашњим растројством својим не могаше ни за свој опстапак јемчити; то не беше више она Србија, са којом преговараше један Кантакузен. Растројена Србија и трула Византија беху и сувише немоћне, да до краја издрже борбу са ратоборним и снажним непријатељем Хришћанства.

Нема сумње да је у тако очајним приликама несретни Лазар, као год доцније и Твртко, бан босански, покушавао све путеве, којима би за одбрану целокупног Хришћанства заинтересовао Запад. Али ни у том покушају не могаше бити изгледа на успех; јер у погледу саме Србије јављаху се осим католичких религиозних тежња још и други, оделити рачуни, који

би се пореметили у случају да Лазар победи. На северним границама Србије развило се било већ у велике угарско краљевство, које је још под манастиром Жичом у борби са Душаном јасно изложило своју девизу: „*Напред на Исток!*“

Као носилац католичке хегемоније имађаше Угарска још и своју тежњу политичку, да преко немоћне Србије створи за се онај значај, који имађаху Немалићи на путу у Цариград. Ова тежња угарске краљевине много је допринела, да се из Рима са хладнијим срцем посматра на плаховит тренутак, који беше онако судбоносан и по саму угарску краљевину, као и по Лазареву Србију.

Као што видимо, она иста себицност, која се огледаше у нутарњим приликама Србије, захватала је разоравајући и општи интерес хришћанске Јевропе, која у томе часу не схваташе сву одговорност за такво понашање у очи најсудбоносијих догађаја. Звук хоциног гласа, који са Галипољских минарета узвикиваше: „*Не сједини, Боже, ђаурина!*“ разлегао се и до ушију римскога наше; али католициштво не чу у овом узвику ништа друго сем потмулога гласа мртвачких звона, која праћаху у вечност самртника, на кога ће се скоро и последњи бусен бацити, а на чијем ће споменику забележити историја, ма и крвавом руком: *Гроб православља.*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Ето какве се прилике сплетаху око Лазарева Србије с поља и изнутра. *Несхватане оштрих интереса животнога значаја*, који васцели Исток и Запад имађаху у спасавању Србије против варварске најезде; *саревниво истицање религиозних тежња католицизма против православља* у часу, кад полумесец пређаше да запари над развалинама целокупног Хришћанства и особено *растројство међу феудалном властелом код Срба* били су најмоћнији савезници ратоборном освајачу на дверима образоване Јевропе.

Не нашавши искрених савезника с поља, требаше Лазару да се у тренутку очајничке садашњости реши, како да дочека неизбежну пропаст. Да ли да се својевољно покори Турчину те да на тај начин од себе и свога народа отклони крваву погибију а живот државе још за које време продужи, или да у очајном тренутку, као достојан следбеник самосталних Неманића, себе и државу на јуначком огранџу закопа.

Историја народа не познаје величанственијег свршетка држави него кад видећи своју пропаст не пада на колена, већ са пребијеним мачем у руци гине. *Пласти у крв или у прашину*, то су две одсудне противности, које зависе од вековног развића једног народа. У судбоносном часу примити *славну смрт* место *срамног живота*; или, како то народ у својим косовским песмама вели: *приволети се небесном или земаљском царству*, то су две битне разлике, у којима лежи тежиште народних идејала. Држава, која својевољно прима срамно роштво, да би избегла крваву али и славну смрт, може, до душе, и даље живети, али и то је непобитна истина, да таква држава никада не ће самостално припомоћи културном развићу човечанства, јер јој не достаје онога, што је за такав посао најнужније, а то је *идејал*.

Лазар и његова Србија имађаху у овом часу најузвишенији идејал; он не могаше ни поумити да своју државу стави под скуте азијатског кафтана. Остављени сами себи решили су да бране судбину своје државе, а тим самим да буду и бедем образованој Јевропи. Ако би срећом победили

турску силу, било би спасено не само Српство него и сав образовани свет; пропадне ли Србија, онда остаје историји човечанства да у посмртној читуљи забележи: *културни развитак човечанства прекинут је на овом месту само за то, што образовани хришћански народи, вођени нетријеловишћу религиозних догма, сиокојно гледаху, како оштри непријатељ окува Српство, а тиме разорава и бедем, који васцелу Јевропу од поплаве варварске штићаше*.

Као што смо видели, 1389 година налажаше се у највећем растројству. Противуположени политички интереси држава и религија, које у своме гравитацијоном кружењу донекле и одржаваху извесну хармонију, нашавши на 1389 годину, сударише се међусобно и стопише у непојаман и неразговетан хаос, пад којим затрешта у пуној светлости бледи полумесец азијатскога дивљанства.

Осећајући се доста снажним, да сатре Србију, која још од пропасте Вукашинове, на реци Марици, у самртним мукама стезе, а бојећи се да се Запад не одазове грчком Истоку, султан Мурат позва кнеза Лазара да му се као вазал у свему покори и присаједини. Српска властела, која не беху заражена себичним тежњама децентрализма феудалног, похиташе на позив свога цара да пре изгину него ли што би свој витешки калпак приклонили под заштити турбана. Крвава драма, испуњена ужасом а смешана са узоритом врлином самопрегоревања, започе да се у свој силини развија. Небројена сила Турака утаборила се на Косову, а према њој стајаше три пут мања сила, да, као Леонида на Термопилама, славан живот прошлости замени мученичким венцем. *Судбина образоване Јевропе и будућност културе васцелога човечанства имађаше удес да се на пољу Косову реши*. Српски народ био је њези витез, али витез, кога сама Јевропа отисну без икакве помоћи и заштите у чељуст крвожедне аждаје турске.

На сами дан 15 јунија, који некада у српским племенима беше посвећен Богу светлости и плода, *Виду*, на дан, када су пет векова раније вредни ратари српски весело носили усеве на жртвеник светом

Виду, окупи се цвет Српства под заставу Лазареву, да место некадањих усева принесе последњу жртву, слободу и крв свога народа. Оно Хришћанство, које је својим идејалом нагонило српско племе, да се одрече својих освештаних липа и жртвеника многобожачких, које наговори мирног земљорадина, да поруши своје питоме идоле, не познаваше више своје идеале, него дозволи да се после срушене вере и социјалне једнакости и слобода српске државе поруши.

Ми смо уверени, да нема Србина, који не зна за крваву и славну погибију српске државе; нема детета, које се од дана свога сазнања не запаја идејалом царевог зета *Обилића*, које са тугом у срцу не помишља на славног мученика *Лазара*, а с одвратношћу не помиње „проклетог издајника“ *Вука*, у коме је народ оличио себично племство, које у пропасти Лазаревој виде личне

интересе. О свему томе најбоље говоре народна предања и песме, у којима је онолико исто историје колико и песништва. Наша намера беше да психолошким посматрањем укажемо на *дух* историје, којим је правцем код српског народа ишао, а тиме и на прави значај *Косова* према српском народу понаособ, и Јевропи у опште.

После косовске битке пошла је Србија нагло својој пропасти. Подобна Сисифову камену котрљала се она необичном брзином у понор турскога господства. И ако се за неколико месеци, по свршеној битци, није знало, ко је управо победилац, ипак се у брзо увиде, да самосталне српске државе нема више. *Високи Стеван* и *Ђурађ Бранковић* беху само вазали турски; а по њиховој смрти постаде Србија својина Турака, мост, преко кога је турска сила, освојивши цели Балкан, допрла до зидова Беча.

Драгутин Ј. Илић.

КЊИЖЕВНОСТ.

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

С радошћу поздрављамо треће издање Вукова речника, које је Јован Бошковић за штампну удесио, неке речи у њему протумачио, а неке и исправио. После Вука и Ђуре Даничића не познаје српскога језика нико тако темељно као што га познаје Јован Бошковић. Најмање ситнице у језику познаје Јован Бошковић као што је само познавао Вук и Даничић и рад око језика као да му је најмилији посао. Ту се он налази у свом елементу, зато му и јесте писао посао од руке. У овом послу не би га могао нико заменити и срећа је да је њему у руке пао. Прочитајмо само реч *гдч*, па ћемо видети како ју је лепо протумачио и како би сад њоме могли заменити чешку реч *гесло*, која се у овом несрпском облику употребљава и која би требала да гласи српски *гасло*. Осим тога што је Јован Бошковић многе речи протумачио и исправио, написао је пред речником с натписом „из поговора“ врло лепо о начину својега рада. Не ће ми Јован Бошковић замерити ако под натписом „Бранич српскога језика“ при-

бележим што сам опазио читајући треће издање Вукова речника.

1.) Вук је држао да је епентеско *л* у *живљети*, *врвљети* тако исто као што у *љубљен*, *слављен*, зато је и држао да је *живљети*, *врвљети* правилније од *живјети*, *врвјети*. Али ми данас знамо из старословенскога језика да је *живјети* правилније од *живљети*, јер у старословенском гласи *живѣти*, а српско *љубљен* *слављен* и старословенско је *люблѣнѣ*, *славлѣнѣ*. Јужно *живљети*, *врвљети* доцнијег је постања и постало је по аналогији *љубљен*, *слављен*, као што је *љубу хвалу* постало по аналогији *илету*, *ишшу*. Као што знамо да су *хвале*, *љубе* правилнији облици према старословенским облицима *хвалѣтъ*, *любѣтъ*, тако је исто и *живјети* правилнији облик према старословенском облику *живѣти*. Оно је епентеско *л* на свом месту, које је заједничко свима дијалектима, а у *живјети* није, јер гласи по дијалектима *живјети*, *живети*, *живити*. То је Јован Бошковић поправио, па је у место Вукова *живјети* виде *живљети*, метнуо *живјети* ет. жи-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вљети. По томе могло се у Вукову речнику исправити и ово: место добошарев *vide* добошаров могло се изменити добошарев *cf.* добошаров, воденичарев не *vide* воденичаров него *cf.* воденичаров, јер *воденичарев* правилније је према старословенском. Некад је *р* меко било као што је и *л њ*. Тако мислим да је боље *богатство cf. богатство*, него што стоји у речнику *богатство vide богатство*.

2.) Код речи *вр* стоји: *вр, врѣа*. Вук тако није писао него *вр, врѣа*. Кад је Вуково писање исправљено, онда држим да би боље било да се исправило онако како је Даничић у последње време писао и како се после њега и данас пише у југословенском речнику, а то је *вр, врѣа*, а кад се акценат метне на *р*, онда се зна да је *р* вокал већ по акценту: *врѣа*.

3.) Као што је разлика између *Ādam* и *Ādam*, тако има разлике и у придевима, који су од тих речи постали, *адѣмов* и *ѣдамов*. Требало је дакле овај последњи придев додати.

4.) Не знам зашто је код речи *воденица* реч *кашичара* забележена *кашицара*, кад је у Вука забележено *кашичара*. Ја мислим да није правилније *кашицара* од *кашичара*, него је реч *кашичара* постала другим наставком, а *кашицара* опет другим. Код Вука нема *кашичара*, али се говори и тако и наставак *јој је ара*. Али код Вука долази *кашичара* и од те речи мора бити

Карловци.

наставак *јара*, зато се и мењају грлена у *пепчана*, као и у речи *дашчара*. Ова последња реч не може гласити *друкчије* него само са наставком *јара*, дакле не *даскѣра* него *дашчара*, не *овѣара* него *овѣара*. Није дакле реч *кашицара* боља од *кашичара*, него су обе постале различним наставцима. Није дакле требало исправљати Вуково *кашичара*.

5.) Вук пише у својем речнику *виѣока*, па тако и Јован Бошковић. Даничић пак пише *виока* и вели у „Корјенима“ „о ће бити постало од *лѣ*, а пред њим се *ѣ* промијенило на *и* по јужном говору: испореди *вѣѣа* и *вѣѣѣѣѣ*.“ Ја мислим да није ово добро како Даничић тумачи, јер се реч *виока* говори само у Срему и да је у тој речи *и* постало од *ѣ*, онда би у Срему морала та реч гласити *веока*. Никако дакле не ће бити да та реч долази од *вѣѣа* него ће по свој прилици долазити од глагола *вити*. Начињена је од *part. praet. act. II. вилѣ*, а, о, дакле старословенски морала би гласити *вилѣѣа*, а српски *виока* и значи сваку витку младуну гранчицу, која истера за једно лето и кад то значи онда по мојем тумачењу ваља је писати без *ј*, дакле *виока*. Испореди *ја(ѣ)лка*, *сошилѣа*.

Ми желимо Јовану Бошковићу постојано здравље, како би овај лепо започети посао срећно свршио и како би нас и после овога свршенога посла још којим делом изненадио и обрадовао.

Јован Живановић.

КЊИЖЕВНЕ ОЦЕНЕ.

Bolgar népköltési gyűjtemény. Eddig kiadatlan eredeti bolgár szöveggel. Fordította és a bolgár kormány segélyével kiadta: Strausz Adolf. Az előszót írta: Dr. Sismanov D. Iván, a bolg. közokt. miniszt. osztályfőnöke. 2 kötet. Budapest, 1892. Révai testvérek. Ára 6 frt — L. 334+XVI+393 (Свршетак).

У петом одељку (стр. 72—118) говори Штраус о бугарским обичајима при свадби.

Колико вере и пажње заслужују ови описи, види се отуд, што је Штраус — као што је речено — „*Deberskoi lakodalmi szokás*“, који му је испричао Цепенков, превео из збирке браће Миладиноваца (Штраус I стр. 81 и Зборник Мил. стр. 517).

У шестом одељку (стр. 119—124) говори Штраус о тужбалицама.

У седмом одељку (стр. 125—138) Штраус прича о богомилима. Много бих хтео писати о том седмом одељку, али не ћу и — *не могу*, јер је Штраус тај одељак *ипросто илагирао из историје словенске књижевности*, коју су написали *Пишин* и *Савковић* (Phil. Közl. 1892 стр. 340; Pypin und Spasovič: Gesch. der slav. Literatur, стр. 89 и даље). Како Штраус то ради, казао је др. Ажбот. „Штраус има обичај — пише др. Ажбот на нав. месту — да из већег кѣнута, који преводи, овде онде коју реч и малу реченицу, коју не разуме, изостави“. Наравно код оних ствари, за које је он мислио, да их је разумео, а није их разумео, код тих ствари је правно великих погрешака.

У осмом (последњем) одељку (стр. 139—149) говори Штраус о свирци и песми у бугарског народа.

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

На крају обе књиге су Штраусове „белешке“ о појединим песмама (I. стр. 321—331; II. стр. 376—390).

Сад да проговоримо неколико речи о самим песмама.

Проф. др. Ажбот рекао је да међу песмама у Штраусовој збирци има и српских песама (Budapesti szemle, 1892, стр. 56) И заиста у Штраусовој збирци има врло много српских песама. То се види по садржини, а где где и по језику. Тако н. п. он пише kalugyer (I стр. 302; II стр. 218; на другом месту kaluger; II стр. 113, 384. Ср. Глас срп. ак. XII стр. 4—15) На стр. 145 има једна песма, која овако гласи:

Ой девојче бугарче
Ти бугарско момиче!
Ја кажи си бело-то лице
Али да го видим ја.

У овој песми долази реч бугарски и долази ја. Онај, који је ову песму изговорно, тај би за себе казао: ја сам Бугарин, а онај, који каже: ја сам Бугарин, тај — није Бугарин!

По садржини има врло много песама, које се налазе у збиркама српских нар песама.¹

Женидба краља Вулашина (Вук II стр. 119; Јастребов: Обичаји и пјесни, стр. 72) налази се у Штрауса на два места (I стр. 155, — II стр. 373).

У песми „Grkinja királyné“ има неких стихова, који одговарају истим стиховима у српским песмама.

Álmodt álmodott a királyné Szredeczben,
Álmodt álmodott, bus álomást látott:
Az ég közepében meghasadott éppen,
Fényes esillagok a földre hullottak le,
A hold sápadt areza vérvörös lett tőle,
És mellette a szép esthajnali esillag,
Az is, az is, az is vérvörös lett tőle.

У српској песми стоји:

Сав уснила царица Милица,
У Крушевцу, на цареву двору,
Сав уснила и у сну виђела,
Ће се ведро небо проломило,
Жарко сунце у траву пануло...
Сјајан мјесец у море пануо,
Све звијезде крају прибегнуде...

¹ Разне варијанте у мањим збиркама не наводим.

(Петрановић II стр. 260; ср. Јавор 1885 стр. 997, М. Милојевић „Путопис“ I. стр. 47).

Има много песама, које се налазе у Милићевића Краљевини Србији (у Штрауса I стр. 167, 199, 290, 302, (ср. 308) 305, 316, 258 а у М. Ђ. Милићевића Краљевини Србији, стр. 253, 255 (ср. Горџ Мак. und Alt-Serb. стр. 353), 141, 261, 146 (ср. Вук I. стр. 254—274), 256, 320.

Остале песме налазе се по разним збиркама. Штраус I: стр. 188 (Миладиновици, стр. 1) и Петрановић II стр. 375; стр. 240 (Миладиновици, стр. 3 и 9) и Вук I. 158 (ср. Пјввания, стр. 6.; Милићевић: Краљевина Србија, стр. 926); стр. 280 (има више варијаната; в. II стр. 122 и 245) и Петрановић II стр. 466 (Јастребов, стр. 69); стр. 295 и Милићевић: Кнежевина Србија, стр. 925. У првој књизи на последњем месту (стр. 319) је један варијант српске² песме „Зидање Скадра“ (Вук II стр. 121; ср. Горџ. Мак. und Alt-Serb., стр. 359,) Штраус II стр. 142 и Вук II стр. 142; стр. 158 и Вук II стр. 139; стр. 160 и Вук I. стр. 154—174; стр. 177 и Вук I стр. 138; стр. 180 и Вук II 333; стр. 186 и Вук II. стр. 196; стр. 209 и Вук II. 357 (Јастребов, стр. 54); стр. 224 (в. стр. 230) и Вук II 222 (Јастребов, стр. 218); стр. 250 (и 255) и Вук II стр. 395 (и 386); — и т. д. Многе песме у овој збирци сада су први пут штампане. Има доста песама преведених из збирке браће Миладиноваца (наравно, да то није речено.)

Варијаната има врло интересантних, — но о томе другом приликом.

Расправа у делу Штраусову израђена је овлаш и нетачно. Из разних дела повећано је много што шта без навађања и употребљавано је без икакве критике. У преводима песама има много погрешака, јер преводилац не влада језиком, са кога је преводно. Међу песмама има много српских; има доста варијаната интересантних за онога, кога занимају народне песме.

² Да је та песма српска, признаје и Дринов (Archiv für slav. Philologie VII стр. 113; ср. Archiv XII стр. 614. То је песма, за коју је Бете казао да је „једна од најлепших песама своју евока и своју народа“. (У „Стражилову“ 1887 стр. 711 стоји погрешно „најнежнија“.

Ст. Станојевић.

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Српска краљевска академија. Споменик XVI. Историјска Палеја, њени преводи и редакције у старој словенској књижевности. Од М. П. Сперанског. — У Београду. У државној штампарији краљевине Србије. 1892. Стр. 15. — Причање црквене историје, нарочито старог завета, зове се *Палеја*: библија „прерађена, скраћена и допуњена из других извора.“ Палеје су популарисале библијско причање. После напомена о Палеји говори писац о постанку Палеје, за тим о Палеји у старој словенској књижевности. У старој слов. књижевности има две врсте Палеје: 1. Историјска Палеја (скраћена библија „проткана тумачењима“); 2. Палеја с тумачењима. У овој Палеји главно је тумачење, и то тенденцијозно, полемично. Ове две врсте Палеје разликују се и по унутарњем склопу. Историјска Палеја у слов. књижевности је превод с грчког; од куд је постала Палеја с тумачењима, није до сад познато; Сперански претпоставља да се она „прво јавила на словенском југу“. Писац је анализирао одломке из рукописа словенске библиотеке. За тим говори писац о рукописима историјске Палеје: грчком оригиналу и словенским преводима. У старој слов. књижевности има два превода историјске Палеје. — Словенски текстови врло су важни за васпостављање грчког оригинала. С.

Дан. А. Живаљевић. Дневник једног заборављеног песника. Саопштио — — (Прештампано из „Јавора“) — У Новоме Саду. Издавачка књижарница и штампарија А. Пајевића. 1892. Стр. 32.* — Велику захвалност дугујемо г. Живаљевићу, што нам је отргao од заборава „заборављеног песника“ Димитрија Петровића (Славка Златојевића). У књижици овој говори писац прво о томе, како је постала ова књижица; за тим је живот Златојевићев (из програма Карловачке гимназије 1853). После тога говори писац о Златојевићу као песнику, а за тим долази дневник Златојевићев, пун бола и нежних осећаја. Не ћемо писивати ни живот ни дневник Златојевићев, него препоручујемо свакоме Србину и Српкињи да проучи ову књигу, особито дневник Златојевићев: то су осећаји „праве песничке душе!“ С.

* Морали смо набавити ову књигу да је прикажемо, јер нам је г. писац — не знамо из ког узрока — није послао.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

+ У познатом немачком листу „Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Litteratur“, а у књизи XVI, свесци првој и другој, изишла је расправа Streitberg-а „Slav.- ejis- und german.- os- im Comparativ.“

— Јован Ђорђевић почео је у „Јавору“ писати чланке „Из мојих старих успомена“. Први је о Мији Влашкалићу, други о књизи „Славјанци“, трећи о тифусу у Пешти године 1847 и о три млада Србина, који му падоше на жртву.

САДРЖАЈ: Песништво: * * * * * Игуманова сен. Вјерина љубав. — Поука: Пет стотина и три године. — Књижевност: Бранич српскога језика. Књижевне оцене. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожина у Београду.

— У 30 броју „Јавора“ почела је излазити а у 31 је довршена расправа под натписом: „Прадомовина и седиште старијех Словена“. Ту је расправу по Сасинку израдио М. С. К(ончар).

— У истом броју „Јавора“ написао је М. С—ћ о Ружићу у Шекспировим улогама“.

— У истом броју реферисе Вељко Радојевић о „Српнар. умотворинама. Из ковчежића Мар. С. Поповић-Родољуба“. Референт препоручује дело.

— У истом броју штампане су неке срп. нар. изреке и пословице, што их је скупио Михајло Милановић.

— „Vienac“ јавља (бр. 32), да је штампан ОХ. „Rad“. У њему је осим других мање важних ствари: Живот и дела Ивана Кукуљевића-Сакцијског. Написао Т. Смичи-клас.

— Пети лист јавља, да је изашла XXV. књига „Stargina“.

— У 19. броју „Вос. Виле“ штампан је превод песме „Љубав“ од К. Романова. Иста песма изашла је у „Стражилову“ о. г. (бр. 24) у преводу Драг. Ј. Илића.

— Под натписом: „Journal international des savants“ излазиће од краја овог месеца у Паризу (Лозани, Турину) своешита ревија знаности, лепе књижевности и уметности и то у месечним свескама од најмање деведесет и шест страна велике осмине. Биће у тој ревији сем осталог заступљена и философија права и филологија, моралне, политичке и социјалне знаности, географија, етнологија и историја, физика и медицина, књижа, природне и математичке науке. Под рубриком „Bulletin bibliographique“, и „Revue de la presse“ редовно ће се доносити извештаји о новим делима и правиће се што може ефикаснији инвентар знаствених, литерарних и артистичних чланака по свој Јевропи, Америци и Индостану. Међу силним сарадницима, који су са свију страна ангажовани, до сад за „Journal international des savants“, видимо и нашега Матију Баиу и Марка Цара. Претплатна је цена годишње двадесет и четир франка. Поједине свеске стојаће два франка. Претплата се шаље у Лозану у Швајцареку (Lausanne, Suisse, Campagne Espérance, boulevard Grancy).

— Издавачка књижарница Владимира Радовића у Мо-стару наумила је да у збирци изда четир најновије приповетке Сима Матавуља, а то су: „Дете“ (из овогодишњег „Јавора“), „Ускок“ (из „Отаџбине“ св. 117, 118, 119, 120, онде до сад недовршено), „Стотинар“ (из овогодишњег „Босанске Виле“) и „Нови свијет у старом Розонеку“ (из овогодишњег „Стражилова“).

ПОПРАВКА.

У прошлом броју у првом књижевном приказу а на страни 496 б у 38 реду од доле место *писала* треба да стоји *писала*.